

Zarah Leander-lemez hangjaira zsilettpengével levagdossa a másikról a fehérneműt, felvesz egy világháborús uniformishoz hasonló kosztümöt, aztán bábuvá merevedik. A levetkőztetett lány ezután – jelképesen, rúzzsal – összevagdossa az immár érzéketlen kirakati baba arcát. A performansz szokatlan. Kezdődik a zene is, de annyira rossz a hangosítás, hogy az egyik gitáros tíz perc után fejcsóválva lesétál a színpadról. Arra gondol talán, hogy ez az este aligha lesz emlékezetes. Nincs igaz. Mi meg arra gondolunk, hogy a punk megszületett, itt van. Hát...

Böcskei Balázs

PUNK BÜSZKESÉG MINT A VILÁGHOZ VALÓ VISZONY

Vidéken egy tizeniksz éves fiú – legyen inkább férfi, ha már punkszöveget írunk – milyen zenére induljon el a panel hetedik emeletéről, ha nem punkra. Vagy heavy metálra. Valahogy a free dzsessz vagy a kortárs kísérleti zene nem jutott el hozzám. Persze, opció volt még a rap, de akkoriban a győri adyvárosi lakótelepen rapet hallgatni együtt járt a kosarázással is. Azt meg nem szerettem és/vagy nem tudtam jól. Így a punk meg a metál, nekem e kettő volt, amelyek azt az időszakot, aztán a gimnázium végét és az egyetemi évek elejét jellemezték (illetve a Kossuthdíjat érdemlő Zámbó Jimmy is, de erről majd máskor és más miatt). Ebből a heavy metál elmaradt, és szerencsémre, mert az idei, dunaujvárosi Rockmaratonon kelleetlenül vettem tudomásul, hogy az Ossian nem tudja már olyan lassan játszani *A rock katonáit*, hogy Paksi Endre lendülettel bírja azt énekelni – már ha énekhangnak lehet nevezni azt, ami Paksi torkát elhagyja. Olyannyira más volt már ez az Ossian, hogy például a rockindulóból lényegében balladát csináltak.

Álltam Dunaújváros szélén a porban, néztem a valahai fémzene szilánkká lett zenekarát, és ezer ok közül, hogy miért is szeretem a punkot, ott fogalmazódott meg egy. Hihetetlen módon zavar ugyanis az, amikor a gitáros – jelen esetben az Ossian nem túl bonyolult akkordokat figurázó húrosa – állandóan hátracsapkodja a haját. Mintha valami irgalmatlan hangulat lenne, soha korábban le nem fogott hangokkal és olyan gitárszólókkal, amelyekbe annyira bele kell állni, hogy a hangszeres el is felejt, hogy van olyan, hogy előre nézés, s nem csak lefelé, majd pedig abból a haj-hátracsapás. Az Ossian mindkét gitárosa úgy húzatta a levegőbe a haját, hogy kijött belőlem a kispolgár, és elképzeltem, ahogyan ezek a WU2 fényességű hajszálok mondjuk az italomba csapódnak. Nem kerülgetett hányás, de vártam a végét ennek a hajkoronás tépustításnak. Punkkoncerten punkzenekar haját nem lóbál.

„Kispolgár” – emlékszem, amikor 17 évesen ezt hajtogattam a csajomnak. Hogy milyen „kispolgár” ő meg a faterja. Nem értik, hogy miért ugatok fűnek-fának, miért nem tetszik nekem, ha valaki tetszeni akar. Miért nem érti, hogy „gyáva vagy, mert tőlünk félsz, mint egy kispolgár pont úgy élsz, otthon van a gépkocsi, emeletes házban pénz, szemedet

ne takard, a világot nézd, így nem közénk való vagy, inkább akkor maradj otthon, nem hiányzol sehonnan”. Mentem a csaj mellett az utcán, jött szembe egy punk, és daráltam: „nézd őt, ki máshogy él, nézd őt, ki senkitől se fél. Ahol rájön, ott csinálja, ahogy akarja, úgy kiabálja, hogy hahahahahaha” – aztán vártam a megerősítést. De mivel a lány nem különösebben vette a CPg sorait, az nem jött, így még ingerültebben ismételt meg, és mutogattam az elhaladó punkra, mint aki nem egy kispolgár. Nem mintha bármi öröm vagy elismerendő lett volna abban a punkviseletben és viselkedésben, ami akkor Győrben dívott.

Győrben a 2000-es években a punk látható utcai jele a klasszikus biztostűpunk volt. Taraj, felvarrókkal ellátott bőrdzseki (bőrjakó), orrán felvágott acélbetétes, meg az elmaradhatatlan vörösboros kóla, ami a mai napig a teljesen értelmezhetetlen italok közé tartozik szerintem. Mind ízre, mind kivitelezésre. Nem nagy jövőt jósoltam akkoriban azoknak a gyerekeknek, akik vörösboros kóla fogyasztásának hatására fogannak meg. Azóta egy-két ilyen honfitársat látva, nyugtázhattam magamban: ebben nem is tévedtem. Tulajdonképpen taszított ez a közeg. Nem azért akartam punk lenni, hogy aztán hippie legyek. Számomra ebben a vbk-kultúra, Macskanadrágra, Rózsaszín Pitbullra egymást taszigáló, majd a koncertterem előtt egymás cipőfűzőjét összekötő és nyalakodó punkokban csak az ernyedtség és puhaság volt. Szememben a vitalitás, a felállás büszkesége, a „végig bírom”-mentalitás teljes hiánya jellemezte és jellemzi őket. Amik az élethazugságokban utazó hippik sajátosságai. A mai napig gyűlölöm a *Hairt*, és mindig figyelek is arra, hogy ne legyen olyan barátnőm vagy barátom, aki szereti. Hippie lenni erőtlenség. Nem véletlen, hogy az Oi!, mint fehér munkásosztály zene – ami tulajdonképpen át- és megmentette a punk eredendő zenei dühét – jött a hippiség, a virágos gatyában sétáló civilizációs zsákut-cák után.

Persze, nem állítanám, hogy a fenti, punknyi ernyedtség ugyanaz lenne, mint a politikai Hamupipókék *Let the Sunshine In* pacifizmusa, de sok ellenállás nincs az összeomlásban és a szétcsúszásban. Nem mozgat, és nem tartom semmire a deklasszálódást. A punk ugyanis nem a marginalizálódásról szól, hanem a marginalizálódás elleni küzdelemről, a perifériára szorítottság elfogadhatatlanságáról, a perifériáról történő visszatérés akarásáról. A punk egyértelmű, nevén nevez dolgokat, ha szövegében nem is mindig (kivételesen alól The Clash, amely szövegben is majdnem mindig), de határozottságában „intellektuális”. Gyökere van, és nem individualista gyökere.

Mindennek ellenére van abban mókás – és csak az –, amikor a szokásos decemberi Nagy Karácsonyi Punkünnepeken összejönnek az ország biztostűs punkjai. Mellettük azok, akik a zuglói Bőilerre jönnek csak, azok is, akik már a Fegyelmező Részlegben ott vannak, jönnek azok is, akik év közben elhúzódnak, vagy inkább hardcore-ra járnak. S megszámlálhatatlanul jönnek azok a srácok, lányok, akik találkoznak ismeretlenül egy vidéki pályaudvaron, és mire „felérnek” a Keletibe, már nyakig úsznak a szeszben, s már úgy teli vannak, hogy előfutam nélkül indulhatnak az elalvási versenyben. Őt éven át a Dürer Kert mellett laktam, láttam, ahogyan a koncert napján már délután megszállták a dülöngélések a városrészt. Gazdáik artikulálatlan hanghordozása izgalommal töltött el az este iránt. Tavaly nem voltam, idén megyek.

Győrinek születtem, ma budapestiként élek, biztosan nem győriként halok meg. Hiába szülővárosom, lényegében soha nem hallgattam agyon a győri Aurórárt. A *Viszlát Iván*, az *Előre kurvák*, *gengszterek* és a *Kis kurva* című dalok említése persze bekíváncozik egy punkkal foglalkozó szövegbe, de ezt is nehezen teszem, miután 2015-ben ellátogattam (már ha az ember punkkoncertre „ellátogat”, bár az Aurórárt a következők miatt eleve nem tartom punknak) egy több zenekaros estére. Meggyőződhettem róla, hogy az Auróra mára egy elpusztított életmódot jelent. Holott pár (győri) nemzedék egy részének koszos, bűdös, másnapos, aznapos, igénytelen, de sokmindent tudó, igazságra törekvő, az elnyomásra szaró, a nagyokat és nagyszájúakat, majd azok bukását ki-figuráló punkzenekar volt. Ez arra az időre esett, amikor fel lehetett nőni a punkkal, és csak azzal lehetett felnőni, nem volt értelme máshogy.

Korosztályombeli punkkörökben konszenzus van abban, hogy ma már egy Auróra koncertért nem érdemes elindulni, bármilyen közel is van. Nyilván nem csak értük mentem. Volt ETA, QSS, Konflikt, Ramonez, stb. Végül az Aurórára is ott maradtunk. Aki elkísért, először volt punkkoncerten, magyarázhattam is neki, hogy mennyire van (pontosabban nincsen) rendben, hogy egy punkzenekar énekese szókített szakállpamacsát ölelő haját fújatja a videoklipben, és hogy az mennyire nem lázadó, hogy a „térerő” kifejezésre keresgél, és sajnos talál is páros rímet. Sose tudtam volna elképzelni, hogy az Auróra egyszer akusztik koncertet ad egy budapesti Kazinczy utcához hasonló városi térben, pedig ott éppen erre invitáltak bennünket. Ilyenekkel időben vastag, emlékezetesben vékony múltját teszi csak tönkre. A régi számok ezzel valahogy más számok lesznek, hiába ugyanaz a szövegük. A „bulizzunk punkot” haknizenekarok nem emlékeztetnek ugyanis másnap semmire

bennünket, csak hogy feleslegesen költöttünk el pár ezer forintot. Az Auróra előtt ugyanazon a színpadon az ETA olyan koncertet adott viszont, olyan közönséggel, hogy senkiben egy percig sem merült fel, hogy rosszul hall, rosszul érez, rossz helyen van.

Mikor elmegyünk egy olyan punkkoncertre, amelyen majdhogynem egészségügyi összecsavarással színpadra lépő punkokra nyomjuk, akkor hajt talán leginkább bennünket a sok régi album, a régi hangulat, az igazságérzet. A régi düh, a holnapi indok. A célra tartó ellenállás koncertnyi tiszteletei ezek az esték.

Ezt volt szerencsém átélni Budapesten például The Business vagy a Cockney Rejects koncertjein, Bécsben a Cock Sparreren. Kelet-londoni zenekarok, ömlik belőlük és szövegeikből a brit munkásosztály, a foci, a melósság, a kocsmá és az ökölharc. Maszkulinitás, ami nem kér magának kutatási programot, sem studied. Nem patriarchális, hanem közösségelvű. Amikor a *Suburban Rebelst* élőben meghallottam a Business-től, akkor kerültem abba az állapotba, hogy beláttam: nekem már nem lesz más életem, ezt már a punkban, a munkásosztály-mentilitástól nem engedve élelem le.

Alig vártam pár éve, mikor Londonban voltam, hogy beszívjam azt a Kelet-Londont, ami a Cockney Rejects *East End*-jében plasztikus és tiszta, nem lepődtem meg, hogy a londoni szociális világ már nem a kommunitarista munkásosztálynak [Sham 69: *If The Kids Are United (then we'll never be divided)*] a neoliberais Leviatánnal való csattanásairól szól. A City láthatatlan és áramló pénzeinek dobhártya-próbáló sercegéséről inkább, az identitáspolitikai-elismeréspolitikai liberális akarnokságról. Mondanám, ha csak annyit láttam volna Londonból, mint amennyit a mindig kozmopolita ismerőseim tanácsoltak megtekinteni, vagy amennyit Kelet-Londonból az iszlám közösségek reprezentálnak, akkor az is jó lett volna, mert dühöm csak erősödött volna. De megnyugtató, idegeimet kisímító, (politikai) vágyaimat elrendező (rég) munkásközégeket is leltem a zenegépből jövő ska-t játszó Madness-szel vagy a West Ham United-meccsre induló, az utcán rohamtempóban, üldözött kiszabaduló sebességével fogyasztó melósokig. Biztonságban éreztem magam.

A múltkor felhívta a figyelmemet egy a figyelmet mindig valamire felhívó figura, hogy a pólómra a „working class – proud” felirat felett a két ökölbe az van írva: „skinhead”. Kérdezte, hogy tudom-e? Általában a fontoskodók ilyen ostoba kérdéseket tesznek fel, és túl semmilyen a helyzet ahhoz, hogy elkezdjem magyarázni a skinhead-mozgalom

történetét, miként és hogyan válik el a skin- és bonehead, és hogyan élnek (túl) az egyes szubkultúrák, hogyan találkoznak (néha a széleik) egyes koncerteken. S hogy mennyire szarság ez az egész, mi sem bizonyítja jobban, mint a tavaly nyáron elmaradt Peter and the Test Tube Babies koncert. Történt ugyanis, hogy internetes zsebantifafiszta – hiszen offline azokat egyszer sem látta még senki akár saját árnyékuknak felállni – feljelentették az ETA-t, hogy olyan helyre szervezte a bulit, ahol fellépett már szélsőjobb zenekar. Ezen az alapon vidéken nem is lehetne punkkoncerteket tartani, hiszen ott eleve nincsen széles választék a potenciális rendezési helyekre. Aztán jött mindenféle karlengetéses képösszevágás az ETA énekeséről, Sáthy Róbertől. Kádár Jánosék is betiltották az ETA-t, 2016-ban az új „mint a mókus fenn a fán” úttörői most egészen a brit zenekarig mentek a különböző kreatív megoldásokkal és koholmány feljelentésekkel. A Peter and the Test Tube Babies megunta a dolgot, lemondta, senki nem nyert semmit. Viszont ettől függetlenül, annyi évtized után megjelent az ETA első albuma, szóval a „bizonyíték-gyáros” házmesterek közül, ha valaki úgy gondolja, fogadja meg a zenekar egy tanácsát: „nézz a világ seggében!”.

Itt jut eszembe, hogy két mondat van, mely bármelyikének a kiejtésére tökéletesen leírja az illető punkkal kapcsolatos üres tudását: az egyik a „punk halott”, a másik a „punk’s not dead”. Ha a punk az, ami Johnny Rotten és a Sex Pistols volt, akkor sosem volt olyan, hogy punk, így nem is halhatott meg. A Pistols egy termék, Rotten meg inkább a Public Image Limited, mint a punk. Az a punk, amit punkzene alatt ért a közbeszéd, az valóban visszahúzódott nem utolsó sorban a munkásosztály és gyerekei munkaerő-piaci szektorának megszűnésével vagy megváltozásával, a városi tér átrendeződésével, a posztmodernizált szociológia felfutásával, így a munkáskérdés tudományos reprezentációjának visszaszorulásával, a futballipar felpörgésével (drága jegyárakkal stadionokból történő kiszorulással), napjainkban pedig a kommunikatív kapitalizmusnak hazudott individualista, digitális öngyarmatosításokkal.

Viszont a punk attitűd, a fentebb leírt lázadási-gondolkodási forma nem múlt ki, hiszen megelőzte a punkot. Kétségkívül nagy időszaka ennek a testet öltött lázadásnak az, amikor a (brit) munkás fiatalok hordják ki. De ott van az Fatih Akin rendezésében és Birol Ünelnek színészkedésének köszönhetően a *Fallal szemben (Gegen die Wand)* című film, amelyben Másik Farkas Zsolt éles meglátásával a „többszörös marginalitást, köztes létet felmutató autentikus kereső-románc hős”

totális szabadságra törekvését látjuk. Hiszen a punk mellett, hogy a perifériáról való kitörés, az oda sodródás elleni fellépés attitűdje, amellet a szabadságra – nem a szabadosságra –, hanem értelmes – ethosszal bíró – és közösségben megélhető szabadságra törekvés mentalitása. De ahol ennek érvényesüléséhez fal van, ott azt ütni kell, ahogyan teszi ezt Mike Leigh antihőse a *Naked* című filmben (a jellemző punkjelenetek Johnny és a biztonsági őr beszélgetései, előbbi prédikációszerű monológja, továbbá a film zárójelenete). Punk attitűd Hal Hartley amerikai független filmes alkotása, mint a *Trust*. Punk az is, amikor a Celtic stadionnyi szurkolói rákezdnek 2007 októberében a Barcelona ellen a *You'll never walk alonera*. Nem gondolható el közösség depolitizáltan, történeti képzelgések, gyökerek – néha gyökérség –, hagyomány nélkül. A punk nem individualista műfaj, ezért tapad mellé stadion, kocsmá, sör, csapat, haver, „gyere menjünk, csináljuk meg” egymásnak osztott jótanácsa.

A punkkal együtt élni, pontosabban punk attitűdben élni kicsit talán olyan, mint David Lynch *Veszett a világában* a férfi, aki azt mondja: a „bördzseki a világhoz való viszonyomat fejezi ki”. Punkban élni a világhoz való viszonyt jelenti, szüntelen meg nem állást, az érzelmi és értelmi intelligencia folyamatos tesztelését. Kétségkívül a punk mint zenei műfaj, nem érzékletes, de a punk attitűd egy belülről fakadó intuitív erő a világ és saját magunk megismerésére. Így volt ez esetemben akkor is, amikor Győrben az akkori barátnőmet „kispolgároztam” vagy ma, amikor a klikkhumanizmus politikailag indulattalan pózolását a digitális magatartásokkal foglalkozó kutatóként „észlelem” és dolgozom vele, de azontúl passzivitásnak gondolom. Aki pedig passzív, az hazug („Hol az emberek mind némák, ott mindenki tetű” [CPg]). A punk mozgás, lökés a cselekvés felé, vágy arra, hogy „romboljatok, hogy építhessetek” (Kassák Lajos).

Éppen ezért közönséges lélek- és szabadságtolvaj, aki olyat állít, hogy a „punk halott”, tegye ezt The Skinflicks-szám előtti kötelező youtube-reklámban, egy főzőműsorban, miközben a kukta H&M-es Ramones-pólóban tetszelegve ízesíti a gasztroműalkotást, vagy éppen okos fejjel valaki művészetszociológus (ha még így hívják az ilyeneket) egy késő esti műsorban. Aki ezt hirdeti, az egyrészt nem is ismeri a punk attitűdöt, ráadásul – tudtán kívül – el is utasítja, és ennek az elutasításnak a jegyében a változatlanlanság, a status quo híve, a Hatalom embere. Ezzel szemben a punk konfrontáció, a lázadás évszázados hagyományának, a józan ész parancsának és megkérdőjelező erejének me-

taforája. Másik Farkas Zsolt a *Jogos erő* című levélkiáltványában elég világosan fogalmazza meg ennek a metaforának a politikai kibontását: „Ami végre hitelesen, a múlt súlyos terheitől mentesen képviselni tudja a hatalomnélkülieket, azaz a lét peremén élőket. [...] Nem törve, zúzva, de határozottan és konzekvensen kell fellépni. Mindig éberben figyelni és józanul képviselni az oly sérülékeny kisemberi jogokat. [...] Kérlelhetetlenül és egyenrangúan. Jól hallhatóan, jól láthatóan, azaz nem ernyedt értelmiségi módon. Amire biztos szükség lesz ehhez az új típusú politizáláshoz: aktivitás, feddhetetlen múlt és funkcionalitás, vagyis mindig és minden helyzetben jól tudni, soha szem elől nem téveszteni, hogy kit és mit kell konzekvensen képviselni.”¹

Természetesen a punk akkor is politika, amikor nem politika. Immáron magam is 15 éve azon és úgy gondolkodom, hogy mit jelent újra és újra megújulni a lázadásban. Tizenöt éve szüntelen arra figyelmeztetem magam, hogy ne veszítsem el magam, ne álljak be oda, ahol nekem se gyökerem, se világom. A punk mentalitás engem, akárcsak a kereszténység, az önismerethez segít hozzá. Kétségkívül nehéz ezt a kettőt összehangolni, hiszen a punk a konfrontáció, a kereszténység a megbocsátás gyakorlata. Talán ezért nem vagyok „jó keresztény”, talán ezért egyszerűbb létezni úgy, hogy természet- és közösségellenes zárt rendszereket kívánok szétcsapatni. A punk (attitűd) nekem így lett önvizsgálat és figyelmeztetés.

Minor Threat, The Misfits, Angelic Upstarts – csak hogy azokat a zenekarokat soroljam, amelyeket hallgattam, míg készült ezen írás. Míg szólnak nekem, addig megvagyok. Addig élek.

1 FARKAS Zsolt, *Jogos erő*, Dinamo.blog.hu 2014.04.17., http://dinamo.blog.hu/2014/04/17/jogos_ero_levelkialtvany.